Doru Mihăescu

O NARAȚIUNE DESPRE SCANDERBEG ÎNTR-UN MANUSCRIS ROMÂNESC DIN SECOLUL AL XVII-LEA

1. Prin 1508–1510, adică după ceva mai mult de patru decenii de la moartea, la 17 ianuarie 1468, a lui Gheorghe Castriotul (Gjergj Kastriota), cunoscut mai ales sub numele de Scanderbeg (Skenderbeu), apărea la Roma, în limba latină, avându-l ca autor pe Marinus Barletius Scodrensis (originar, cum o arată şi numele, de la Scodra = Shkodra, din nordul Albaniei de astăzi), prima scriere importantă consacrată vieții şi faptelor acestei personalități a istoriei europene de la mijlocul secolului al XV-lea, intitulată *Historia de vita et gestis Scanderbegi epirotarum principis*.

Faptul că ediția latină a fost urmată, în 1568, de cea italiană, în 1577, de cea germană, în 1621, de cea franceză (pentru a nu le aminti decât pe cele mai vechi şi mai importante), faptul că în *Elogia virorum litteris illustrium* (Basel, 1577), autorul, Paulus Iovius, include şi un capitol intitulat *Elogiorum Georgius Castriotus Scanderbechus Epiri princeps* (p. 144–147), faptul că în 1521, la Paris, apare lucrarea lui Jacques de Lavardin, intitulată *Histoire de Georges Castriot surnommé Scanderbeg, roi d'Albanie*, faptul că în 1564, Martin Bielski include în a sa *Kronika tło jesth Historya ś wiata…*, apărută la Cracovia, un capitol intitulat *O Skanderbegu Makedonie Albanskim ksiąźęciu*, faptul că în 1709 apare, din nou la Paris, o altă lucrare, cu un titlu asemănător celei din 1521, *Histoire de Scanderbeg, roi d'Albanie*, datorată lui R.P. Duponcet, faptul că la 22 ianuarie 1718 are loc la Florența premiera dramei muzicale *Scanderbeg*, al cărui compozitor nu era nimeni altul decât Antonio Vivaldi (după un libret al lui Antonio Salvi), toate acestea şi încă destule altele dovedesc ecoul extraordinar pe care l-au produs faptele de arme, dar şi alte întâmplări dramatice ale vieții acestui erou al poporului albanez, ecou favorizat, desigur, de implicațiile directe asupra Occidentului (îndeosebi a nordului Italiei), pe care, ținând seama de poziția geografică a Albaniei, le-au avut răsunătoarele sale biruințe împotriva otomanilor.

Nici aceste scrieri nu au rămas, la rândul lor, fără ecou. Astfel, o traducere grecească, anonimă şi rezumativă, a lui Duponcet, publicată la Moscova în 1812, avea să servească drept original traducerii italiene, a lui Andrea Papadopoulo-Vretò (Napoli, 1820), celei româneşti, a lui I. Bilciurescu (Bucureşti, 1847) şi celei ruseşti, a lui Andrej Lizlov (Moscova, 1852). Traducerea românească a apărut sub titlul *Prescurtare din istoria lui Gheorghie Castriotul, numit Skenderbei, prințul Albaniei* şi a fost reeditată după un deceniu, deci în 1857, tot la Bucureşti.

LR, LX, nr. 1, p. 108–115, Bucureşti, 2011

BDD-A525 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:15 UTC)

Iată, aşadar, cum de la Barletius, prin Duponcet şi traducerea anonimă grecească, s-a ajuns, după mai mult de trei secole, la prima tipăritură în limba română consacrată vieții şi înfăptuirilor lui Scanderbeg. Este vorba, subliniem, de prima tipăritură, căci primul manuscris ce conține o narațiune în limba română referitoare la Scanderbeg, având ca sursă inițială tot pe Barletius, este databil cu aproape două secole mai devreme.

2. Acest manuscris, unic în felul său, se păstrează sub cota 1385 în fondul de manuscrise româneşti al Bibliotecii Academiei Române. Este un *in folio*, de 539 file, scris în întregime de aceeaşi mână, cu cerneală brună şi roşie, pe hârtie tricapel, albă, subțire, provenit din biblioteca episcopului Dionisie (Climescu) al Buzăului. Titlul se află la f. 33^{v}, după câteva fragmente biblice şi după două prefețe: *Cartea cea grăită hronograf, ce se zice început scripturilor neamurilor împărăteşti. Den multe leatopisețe, înainte de fire, de la Facerea lumii, den cărțile lu[i] Moisi şi ale lu[i] Iisus Naviin şi de la ale judecătorilor jidoveşti şi de patru împărății, de-acii şi de împărații asiriineşti, şi de a elinilor, şi de a bl[a]gocestivilor, şi de ale rusilor leatopisețe, sârbeşti şi bălgăreşti*.

„Hronograful", care conține în total 215 capitole numerotate, unele dintre ele împărțite în subcapitole nenumerotate, reprezintă o traducere a cronografului rusesc din 1617 sau din 1620, redacția occidentală, din vestul Ucrainei, cronograf care-l reia, îl continuă şi-l îmbogățeşte pe acela din 1512, bazat, la rândul său, pe o compilație realizată în secolul al XV-lea, prin utilizarea atât a unor surse ruseşti, cât şi sud-slave (îndeosebi sârbeşti), traduse sau redactate după modelul cronicilor populare bizantine.

În afara „originalului", identificat cândva de D. Strungaru[1], alte opt manuscrise ruseşti, patru ale redacției din 1617, patru ale redacției din 1620, păstrate la Sankt-Petersburg, în Biblioteca „Saltâkov Şcedrin" (F IV, 24, F IV, 36, 362 şi Q IV 360 – red. 1617), la Moscova, în Biblioteca de Stat a Federației Ruse (272/434 – red. 1617) şi în Biblioteca Academiei de Ştiințe a Federației Ruse (34.6.59 şi 16.12.13 – red. 1620) şi la Kiev, în Biblioteca Academiei de Ştiințe a Ucrainei (DA 438 L şi Mak. P. 47 – red. 1620), pot fi avute în vedere ca făcând parte din familia căreia îi aparținea şi originalul traducerii româneşti.

Cât despre ms. rom. 1385 BAR, am arătat că numeroasele glose marginale ruseşti, datorate dificultăților întâmpinate de traducătorul român în tălmăcirea unui text care avea să-i pună destule probleme, pledează, alături de alte argumente, în favoarea caracterului său autograf[2].

Am arătat de asemenea că manuscrisul, deci şi traducerea, datează de la jumătatea secolului al XVII-lea, de pe la 1650–1660, că traducătorul era originar dintr-o zonă de interferență a graiului muntean cu cel oltean, situată, cel mai probabil, în partea dinspre munte a văii Oltului din Țara Românească şi că la 21 mai 1669, la

[1] *Cel mai vechi cronograf românesc de proveniență rusă*, în „Romanoslavica", I, 1964, p. 94.

[2] A se vedea studiul nostru *La plus ancienne version roumaine d'un chronographe de provenance russe*, III, în „Linguistique balkanique", 26, Sofia, 1983, p. 65, precum şi monografia *Cronografele româneşti*, Bucureşti, 1997, p. 91.

BDD-A525 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:15 UTC)

încheierea, în „cetatea Târgovişţii", a unei alte traduceri manuscrise „de pre limba slovenească pre limba românească", acesta se prezenta cititorilor astfel: „eu, mult păcătosul şi în toate greşitul, Staico grammaticul şi slujitoriu besearecii domneşti, tocma den unghii moi şi den coconie până la bătrâneaţe slujitoriu besearecii"[3].

3. Spuneam mai sus despre ms. rom. 1385 BAR că este unic în felul său. Această afirmaţie poate fi susţinută din cel puţin două puncte de vedere: pe de o parte, nu a putut fi descoperită până acum nicio copie a traducerii româneşti a acestui cronograf (probabil, cum am mai menţionat, şi din cauza numeroaselor glose marginale ruseşti); pe de altă parte, prin această traducere au ajuns „în premieră" la noi naraţiuni pe care cronograful rusesc, de redacţie occidentală, le asimilase din surse mai puţin accesibile cititorului român.

Una dintre aceste naraţiuni este intitulată *De laturea albanească şi de crăiia lor* şi se află după capitolul *Împărăţiia serbească* (f. 428[r]) şi înaintea capitolului *Împărăţiia grecească 81, a lu[i] Costandin* [Paleolog] (f. 430[r])[4]. Acest titlu corespunde întru totul aceluia din cronograful rusesc din 1617 sau 1620: *O Albanskoj strane i o knjažestve ih*. Originea naraţiunii trebuie căutată însă mai departe şi anume în *Cronica universală* a lui Martin Bielski. Apărută la Cracovia, în 1550, reeditată în 1554 şi în 1564, a fost tradusă în limba rusă înainte de anul 1584, din porunca regelui Sigismund I (August), de către Ambrožie Breževskij. Traducerea s-a făcut după ediţia din 1564[5], mult deosebită de primele două, atât în privinţa conţinutului (amplificat cu numeroase naraţiuni noi), cât şi a răspândirii. În ediţia respectivă, capitolul de istorie albaneză se află în cartea a patra şi poartă un titlu mai precis decât în cronografele ruseşti şi în cel românesc: *O Skanderbegu Makedonie Albanskim ksiąźęciu*. Iar Bielski, a cărui *Cronică universală* am mai menţionat-o, a utilizat, la rândul său, după cum, de asemenea, am mai văzut, pe Barletius. Iată, aşadar, cât de sinuos şi de neaşteptat în acelaşi timp a putut fi traseul străbătut de informaţia cuprinsă în cea mai veche naraţiune în limba română despre Scanderbeg, eroul naţional albanez din secolul al XV-lea, contemporanul lui Ioan de Hunedoara, al lui Vlad Ţepeş şi, într-o oarecare măsură, al lui Ştefan cel Mare.

Reproducem, în continuare, după ms. rom. 1385 BAR, textul acestei interesante naraţiuni, însoţit, în note, de explicaţiile, completările şi comentariile de rigoare. Cât priveşte originalele, vom trimite la cele care ne-au fost accesibile: Barletius, Zagreb, 1743[6] şi J. de Lavardin, Paris, 1597[7], cele mai vechi ediţii existente la Biblioteca Academiei Române, folosind ca sigle numele oraşelor unde au apărut (*Z*, respectiv *P*).

[3] *Cartea tocmită spre eretici* (ms. rom. 1570 BAR, 166[r]). Ipoteza paternităţii aceluiaşi „Staico grammaticul" asupra traducerii cronografului din ms. rom. 1385 BAR, ca şi asupra altor traduceri, coincide cu cele formulate anterior de D. Strungaru (*op. cit.*, p. 96) şi N. A. Ursu (*Paternitatea unor traduceri atribuite grămăticului Staicu de la Târgovişte*, în LR, XXX, 1981, nr. 5, p. 524–528.

[4] Ultimul împărat bizantin (1448–1453), mort eroic la căderea Constantinopolului.

[5] *Kronika tło jesth Historya świata na sześć wiekow a czterzy monarchie rozdzielona z rozmaitych historykow …*

[6] *Vita et res praeclare gestae Christi Athletae, Georgii Castrioti, epirotarum principis…*

[7] *Histoire de Georges Castriot, surnommé Scanderbeg, roi d'Albanie.*

BDD-A525 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:15 UTC)

„De laturea albanească şi de crăiia lor (f. 428^{v}, r. 9)

Iaste oarecare lature albănească de se chiamă, care iaste aproape de Marea Andrianească[8], între laturea sârbească şi machedonească. Fu acolo un cneaz mare, Ivan[9] şi nu putu să stea împrotiva turcescului împărat, Amurat[10] şi derept aceasta, dajde da lui.

Iar deaca deşertă tot vistiarul lui, deade lu[i] Amurat în zălog trei feciori ai lui, până ce-i va răscumpăra pe ei: numele unuia, Sta[ni]slav[11], iar al altuia, Gheorghii, al treilea, Costandin. Şi puse pre acesta cuvânt ca pe dânşii în credința busurmănească [= musulmană] să nu-i ducă. Iar el, ticălosul, îi rătează pe ei într-a lui persească credință şi chiemă numele lu[i] Gheorghie, Scandaberg, care iaste Alixandru[12].

Şi când fu Scandeberg de 18 ai, îl trimise pe el Amurat la pământul serbesc, cu voivozie[13], iar el cu biruință se întoarse[14]. Şi după aceea îl trimise la persi, iar el pe toți-i plecă a da dajde împăratului turcesc, lui Amurat.

Şi deaca auzi craiul unguresc, scrise lu[i] Şcandaberg carte, pentru ce că el iaste de neamul creştinesc şi el nu-şi pomeneşte credința lui; şi să vie în pământul albanesc, într-a lui moşie şi să fie a sta spre păgân cu credincioşii[15].

Şi deaca auzi Şcandaberg, făcu după voia craiului unguresc şi se duse în Albaniia, la ocina lui. Iar împăratul turcesc, Amurat, deaca auzi, trimise în Albaniia, la Şcandaberg, voevodul lui, pe alt voevod al lui, cu numele Fereuz şi cu dinsul 20000 de oameni[16]. Iar Şcandaberg, auzind, adună pe toț[i] oamenii lui şi ieşi înaintea lor la râul Mocre[17] şi acolo ucise pe oamenii turceşti şi pe acel voevodu-l răni.

Şi după aceea veni spre Şcandaberg alt turcesc voevod (f. 429^{r}), cu numele Mustafa şi cu dinsul 20000 de oamen[i], la Şcandaberg. Iară Şcandaberg şi pe acei

[8] Adriatică.

[9] Ion Castriotul (Gjon Kastriota).

[10] Sultanul Murat al III-lea (1421–1451).

[11] De fapt, Stanishi sau Stanish (ca şi în cazul numelui Ivan, se remarcă slavizarea numelor albaneze).

[12] De fapt, *Beiul Alexandru* (< tc. *Skander* + *beg*). Varianta *Scandaberg*, prezentă aici, sau variante precum *Şca(ra)ndabe(r)g, Şca(ra)ndebe(r)g, Şcarendebe(r)g* etc., pe care le vom întâlni în continuare, se datorează, probabil (în primul rând), autorilor copiilor manuscrise ruseşti.

[13] În calitate de comandant de oşti.

[14] De la Barletius (*Z*, p. 4) aflăm că, la vârsta de numai 18 ani, Gheorghe Castriotul avea sub comanda sa 5000 de călăreți şi întreprindea o campanie în Asia, în numele sultanului Murad al II-lea.

[15] Ipoteza unor legături între Scanderbeg şi regele Vladislav al III-lea, al Ungariei (1440–1444), bazate pe un pretins schimb de scrisori între cei doi (publicate de Barletius, *Z*, p. 51–57), a fost, între timp, respinsă, scrisorile respective dovedindu-se false (Fr. Pall, *Skanderbeg et Janco de Hunedoara (Jean Hunyadi)*, în „Studia Albanica", 1, 1968, p. 104).

[16] La Barletius (*Z*, p. 67) se numeşte Ferisius şi are sub comanda sa 9000 de călăreți, iar la Jacques de Lavardin (*P*, p. 85) numele îi este Ferise.

[17] Barletius vorbeşte de valea îngustă numită Mocre (*mokër, -ra* „piatră de moară") ca de singura cale de trecere lăsată turcilor. Bătălia din Podişul Mokrë a avut loc la 10 octombrie 1445.

BDD-A525 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:15 UTC)

oamen[i] la cap i-au ucis. Cătră Amurat au scăpat şi au grăit lu[i] Amurat împărat ca să se împace cu Şcandaberg, până la o vreme[18].

Iar împăratul Amurat se mânie şi iar trimise spre Şcandaberg pe voevodul lui, Mustafa, cu mulţime de oaste multă. Iar Şcandaberg, când se pogorî, atunce ieşi den oastea lu[i] Şcandaberg un voinic, Pavel, şi începu a striga la oamenii turceşti, cine va ieşi să se bată cu dinsul, la meidan. Şi ieşi den oastea turcească Caragus voevoda. Şi aşa, Pavel ucise pe voevodul turcesc. Iar Şcandaberg, cu oamenii lui, se porni spre toată tabăra şi pe toţ[i] oamenii turceşti la capu-i ucise. Şi se socoti uciş[i] oameni turceşti, la acel război, 15000 şi vii prinseră 3000 şi pe Mustafa cel mare voevod viu îl prinseră. Şi l-au răscumpărat pe Mustafa, Amurat împărat, că au trimes 20 de sute de mie de zlatnici[19].

Şi după aceea, Amurat adună pe toţ[i] oamenii lui asupra lui Şcandaberg, iar de toţ[i] au fost 150000, făr[ă] curtea lui. Şi împărţi Amurat pe oamenii spre trei, câte 50000 şi veni în pământul albanesc, supt cetatea lu[i] Şcandaberg.

Iar Şcandaberg în cetate nu şezu, ce luo cu sine oameni 15000, iar în cetate nu lăsă mulţi oamen[i]. Şi grăi Şcandaberg oamenilor lui aşa: cine se înfricoşează de lucrul războiului, acela cu mine să nu meargă, că de vor auzi oamenii turceşti, mult se vor teme, că în puţini oamen[i] iaste tărie mare, iar în cei mulţi, trufie şi unora ca acestora Dumnezeu stă împrotivă. Şi pentru aceea, pururea iaste de la cei puţini şi de la cei mici biruinţa spre cei mari.

Şi rândui Şcandaberg oamenii lui, 40 de oamen[i], pe câmpi şi le porunci lor să meargă p[r]en oştile turceşti; şi de-i vor întreba, şi ei să le răspunză că merg za spasami[20], în cetate. Iar oamenii turceşti, deaca-i văzură, şi trimiseră la dinşii 50 de oamen[i] şi stătură la dinşii, carăle să le ia. Iar ei uciseră pe dinşii. Şi turcii iară trimiseră 100 de oamen[i], iar ei şi pe aceia-i uciseră şi puţini scăpară. Şi după aceea, trimiseră 4000 de oamen[i], iar oamenii lu[i] Şcandaberg se cufundase în pădure şi ieşiră şi fugiră cătră tabără şi scăpară. Şi oamenii turceşti după dinşii goniră şi ei ajunseră la cei mulţi oamen[i] ai lui Şcandaberg şi acolo pe ei, pe toţ[i], uciseră, nu scăpară mulţi oamen[i].

Şi aşa, spuseră lu[i] Amurat, iar el porunci oamenilor lui să se îngrădească (f. 429^{v}) cu coşuri şi să şază cu pază. Şi trimise cătră cetate, ca să-i dea lui cetatea făr[ă] război. Şi trimise lu[i] Sulit voevodului şi tuturor oamenilor posadnâm[21]

[18] Barletius (*Z*, p. 71) consideră campania lui Mustafa „un accident nu mai puţin ruşinos decât dezastrul lui Ferisius”.

[19] Bătălia a avut loc în anul 1446, pe câmpia Oronëtë, pe valea superioară a Dibrei, nu departe de Kruja. Barletius (*Z*, p. 90–95) prezintă pe larg desfăşurarea ostilităţilor, inclusiv episodul duelului dintre turcul Caragusio (în *P*, p. 102–126, Caraguse) şi albanezul Paulus Manessi, soldat cu moartea celui dintâi, urmată de dezastrul armatei turceşti, de luarea ca prizonier a lui Mustafa însuşi, răscumpărat apoi de sultanul Murad al II-lea contra sumei de 20000 de scuzi (aici, *zlatnici* „galbeni”, sg. *zlatnic* < v. rus. *zlatnikŭ* „monedă de aur”).

[20] *Za spasami* „pentru ajutoare”, glosă marginală rusească (în text, spaţiu lăsat liber).

[21] *Posadnâm* „din întărituri” (la fel ca mai sus). Mai jos, *posade* (pl.) „întărituri”.

BDD-A525 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:15 UTC)

multe daruri. Iar voevoda posadelor, Petru Pernatoiu[22], răspunse: noi nu sântem schimbători de domni, iar ce ne făgăduieşti tu no[u]o şi aceea tot la noi va fi, că ce ai adus către noi, aceea îndărăt de la noi nu vei duce.

Iar împăratul Amurat se mânie şi porunci să se apropie către cetate. Şi la acel apropiiat, mulți turci uciseră. Şi Amurat porunci câte puțin îndărăt să se depărteze.

Iar Şcarandaberg, cu oamenii lui, veni din pădure spre oamenii turceşti şi ceia din cetate ieşiră şi cu toț[i] oamenii se întoarseră spre oastea lu[i] Şcarandeberg. Şi oamenii de la posade ieşiră din cetate şi aşa cu turcii se loviră şi aşa, noaptea ajunse. Şi Şcarandeberg oamenii lui îndărăt îi duse, iar Petru, al posadelor voevod, aşa, cu oamenii lui, merse în cetate.

Iar împăratul turcesc, Amurat, lăsă 15000 de oamen[i] împrotiva lui Şcarandeberg a se bate, iar celoralalți tuturor le porunci să se apropie către cetate. Iar Şcarandeberg, aceasta ştiind, veni supt tabările turceşti. Iar voevoda cel turcesc, Terabuş[23], chiemă pe Şcarandeberg la meidan a se bate amândoi singuri. Iară oastea lu[i] Şcarandeberg începu a grăi ca la meidan să nu iasă a se bate. Iar el răspunse: dară Alixandru împărat nu se-au bătut cu Por împărat, singur cu singur?[24] Dară eu, pentru ce să nu mă bat? Şi deaca ieşiră, Şcarandibeg lovi pe Firabuş cu gideaoa[25] în fruntele capului lui şi-l răsturnă de pe cal. Şi iar îl lovi cu sulița şi-l pătrunse şi-l omorî pe el. Şi săriră oamenii lu[i] Şcarandebeg spre oamenii turceşti şi uciseră 7000 de oamen[i] turceşti. Şi acestea fură în ai 6941[26].

Şi văzu Amurat împărat că mulțime de oamenii lui iaste ucisă şi se duse în cetatea lu[i], Andrian[27], că era iarnă. Iar spre primăvară, iar adună putere multă şi veni în albanescul pământ şi cu al lui fiu, Magmet cel Rău[28]. Şi înaintea lui trimes[e] pe un voevod al lui, cu numel[e] Sebolias[29] şi cu dinsul 40000 de oamen[i]. Şi după dinşii şi singur Amurat[30] merse supt cetatea Kroii[31]. Iar au fost oamen[i] în cetate, 1500 de oamen[i]. Şi se apropiară de cetate de 3 or[i] şi acolo multe trupur[i] fură ucise de turci.

[22] Petrus Perlatus (*Z*, p. 112–113); Perlat (*P*, p. 153–154). *Pernatoiu* din traducerea românească reproduce, probabil, un rusesc *Pernatoj = pernatyj* „Înaripatul".

[23] Mai jos, *Firabus*; la Barletius, Feribassa (*Z*, p. 127, 131 etc.; *P*, p. 173, 176 etc.) care în română ar fi trebuit să fie *Feribaşá*.

[24] *Singur cu singur*, calc după limba rusă (aici, vechiul rus *samŭ s samomŭ*).

[25] *Gidea* „un fel de suliță" (< tc. *cıda, cida* „idem").

[26] Data (1632–1633) este greşită (respectiva campanie, condusă de sultanul Murad al II-lea, a avut loc în anul 1448).

[27] Andrian = Adrianopol (în turcă, Edirne), pe atunci capitala Imperiului Otoman.

[28] Viitorul sultan Mahomed al II-lea (1451–1481), succesorul lui Murad al II-lea (noua campanie a început în primele zile ale lunii mai, 1450; trecând prin Macedonia, turcii au ajuns la Ohrid, iar de acolo, pe Valea Shkumbin, s-au îndreptat spre Kruja).

[29] Sebolia Zevrenesio (*Z*, p. 158), Sebolias Zevrenese (*P*, p. 213, comandantul avangărzii turceşti).

[30] *Singur Amurat* „însuşi Amurat", calc după rusescul *sam Amurat*.

[31] *Kroia = Krujë*, capitala statului albanez în timpul lui Scanderbeg (turcii ajung acolo la 14 mai 1450).

BDD-A525 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:15 UTC)

Iar Şcarandiberg, den munți viind, iar aşijdereaş[i] mulți oamen[i] turceşti ucise. Şi se dumăiră[32] a nu se apropia cătră cetate, ci a merge întâiu la Şcarandeberg. Şi trimise după dinsul 14000, iar Şcarandebeg pe acei oamen[i] între munți i-au ucis.

Şi după aceea, Magmet, feciorul lu[i] Amurat, spre Şcarandebeg veni cu mulți oamen[i]. Iar Şcarandebeg nu se adunas[e] cu toț[i] oamenii, ce acolo puțin [de] nu prinseră viu pe Şcarandebeg, de n-ar fi fost să scape în munți. Şi de aceasta, Amurat mult fu îngrijat, căci Şcarandebeg îi scăpă den mână. Iar Şcarandebeg, deaca se adună cu toț[i] oamenii lui, lovi noaptea spre toate corturil[e] turceşti şi se turbură toată tabăra. Puțin nu până la singurele corturile împărăteşt[i] nu răzbătură oamenii lu[i] Şcarandebeg. Şi acolo mulți turci uciseră şi bogăție fără număr luară.

Şi Amurat deade întru grije mare şi pentru aceea, în boală căzu. Şi porunci a purta grije de dinsul Magmet, fiiu-său şi tuturor paşilor săi. Iar Magmet, fiiu-său, trimise 16000, la Şcanderbeg îi trimis[e] pe aceia oamen[i]. Iar el singur [Scanderbeg însuşi], cu oamenii lui, veni la corturi şi la toată tabăra turcească şi acolo făr de număr mulțime de turci ucise. Şi Amurat împărat, stând în grije, acolo muri şi se duseră toț[i] den pământul albanesc[33].

Şi după dinsul, începu a împărăți fiiul lui, Magmet. Acest Magmet, de-acii fiiul împăratului Amurat, Ț[a]rigradul luo şi tot pământul grecesc prădă, de carele înainte va fi zis. Şi întru luorile Ț[a]rigradului, iar fece războaie cu Şcarandibeg, nu o dată sau de do[u]o or[i], ci de multe or[i].

Şi au împărățit Şcarandibeg întru moşiia lui, în Albaniia, 24 de ai, iar de toată viața lui, 63 de ai. Şi muri Şcarandebeg şi îngropat fu în Lisiia cetate[34].

Şi după aceea, acea Lisie cetate fu luată de turci şi oasele lu[i] Şcarandebeg den pământ le scoaseră şi le sfărâmară spre mici soarte[35] şi le ferecară cu aur şi le purta la sine pentru striştea[36] războiului[37]".

Deşi faptele de arme, nu mai puțin impresionante, din perioada 1451–1468, când Scanderbeg a făcut față campaniilor inițiate de Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, nu mai apar, nici aici, nici în altă parte în cronograf, narațiunea reprodusă mai sus reprezintă, pe de o parte, mărturia revelatoare a existenței dramatice a unei personalități ilustre a epocii sale, iar pe de alta, un document prețios, unic în felul său, pentru istoria limbii şi a literaturii române din secolul al XVII-lea.

[32] *Dumăi* (refl.) „a se sfătui, a chibzui" (< rus. *dumat', obdumyvat'* „idem"; *dumovatyj* „chibzuit").

[33] Şi această campanie în Albania a lui Murad al II-lea, tot infructuoasă, este narată pe larg de Barletius (*Z*, p. 158–190).

[34] Lezhë (= Alessio), în nord-vestul Albaniei; Scanderbeg a murit în acest oraş la 17 ianuarie 1468, bolnav de malarie şi a fost înmormântat în catedrala „Sfântul Nicolae".

[35] *Soarte* (pl.; înv., reg.) „bucăți".

[36] *Strişte* (înv., reg.) „noroc".

[37] Informația privitoare la scoaterea din mormânt, de către turci, a osemintelor lui Scanderbeg, la sfărâmarea, la ferecarea cu aur şi la purtarea lor ca talisman aducător de biruință în războaie există la Barletius şi a fost preluată şi de Jacques de Lavardin (*P*, p. 493).

BDD-A525 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:15 UTC)

UNE NARRATION SUR SCANDERBEG DANS UN MANUSCRIT ROUMAIN DU XVIIe SIÈCLE

(Résumé)

La narration fait partie d'un chronographe manuscrit traduit en roumain à la moitié du XVII^{-e} siècle, par Staico, „grammatic" (copiste) à la Métropolie de Târgovişte (Valachie), d'après un original appartenant à la version occidentale (l'ouest de l'Ukraine) du Chronographe russe de 1617 ou de 1620.

En ce qui concerne le chronographe russe, le récit sur Scanderbeg provient de la Chronique universelle (*Kronika tło jesth Historya świata...*) de Martin Bielski (Cracovie, 1550), traduite en russe avant 1584, dont la source a été, en ce cas, l'œuvre de Marinus Barletius, *Historia de vita et gestis Scanderbegi epirotarum principis*, imprimée à Rome, en 1508–1510.

Cuvinte-cheie: cronograf, narațiune, Scanderbeg, Barletius, Bielski.
Mots-clefs: chronographe, narration, Scanderbeg, Barletius, Bielski.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A525 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:08:15 UTC)